

— Αἴ, λοιπόν; ἔκραξε μακρόθεν.

— Ὁ Βαρβερίνος ἀπέθανε.

Τότε τρέχων ἔφθασε πρὸς ἐμέ· συντόμως δὲ τῷ διηγήθη τί ἐπραξά και τί ἔμαθον,

Μοι ἔδειξε δὲ λύπην διὰ τοῦτο, ἣν γλυκεῖαν ἠσθάνθη εἰς τὴν καρδίαν μου, καὶ ἠσθάνθη ὅτι, ἂν ἐφοβείτο τὴν οἰκογένειάν μου δι' ἑαυτὸν, ἐπεθύμει ὁμως εἰλικρινῶς ὑπὲρ ἐμοῦ νὰ εὔρω τοὺς γονεῖς μου.

Διὰ καλῶν λόγων πνεόντων ἀγάπην ἐπροσπάθησε νὰ με παρηγορήσῃ, καὶ πρὸ πάντων νὰ με πείσῃ ὅτι δὲν ἔπρεπε ν' ἀπελπίζωμαι.

— Ἀρ' οὐ οἱ γονεῖς σου εὔρον τὸν Βαρβερίνον, θ' ἀνητυχήσουν οὐδὲν πλέον περὶ αὐτοῦ ἀκούοντες. Θὰ θελήσουν νὰ μάθουν τί ἐγίνε, καὶ φυσικῶς θὰ ἔλθουν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον Καντάλ. Ὑπάγωμεν λοιπὸν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον Καντάλ. Ὀλίγων ἡμερῶν μόνον εἶναι ἀναβολή, περισσότερον τίποτε.

Αὐτὸ τοῦτο μοι εἶχεν εἰπεῖ καὶ ἡ γράφια ἧς ἐκλονεῖτο ἡ κεφαλή· ἐκ τοῦ στόματος ὅμως τοῦ Ματτία αἱ λέξεις αὗται μοι ἐφάνησαν πολὺ σπουδαιότεραι. Προφανῶς περὶ ἀναβολῆς ἐπρόκειτο μόνον. Τί παιδίον ἤμην ὅτε ἐλυπούμην καὶ ἀπηλπίζομην!

Τότε, ὀλίγον καθησυχάσας, διηγήθη εἰς τὸν Ματτίαν ὅτι εἶχον μάθει περὶ Γαροφόλη.

— Ἀκόμη τρεῖς μῆνας! ἀνέκραξε.

Καὶ ἤρχιστε νὰ χορεύῃ ἐν τῷ μέτῳ τῆς ὁδοῦ, τραγωδιῶν.

Ἐπειτα αἶφνης σταθεὶς καὶ πλησιάσας με,

— Ἡ οἰκογένεια τοῦ μὲν δὲν εἶναι ὅτι ἡ οἰκογένεια τοῦ δέ. Σὺ θλίβεσαι διότι ἀπώλεσας τὴν ἐδικὴν σου, καὶ ἐγὼ χορεύω διότι ἀπώλεσθη ἡ ἐδική μου.

— Θεὸς δὲν εἶναι οἰκογένεια, δηλαδὴ θεὸς ὡς τὸν Γαροφόλην. Ἄν εἶχες ἀπολέσει τὴν ἀδελφὴν σου Χριστίαν, θὰ ἐχόρευες;

— ὦ! μὴ λέγεις τοῦτο!

— Βλέπεις λοιπὸν;

Παρακολουθοῦντες τὴν προκυμαίαν, ἐφθάσαμεν εἰς τὸν διάδρομον τοῦ Ὠστερλιτζ, καὶ ἐπειδὴ τοὺς ὀφθαλμούς μου δὲν ἐτύφλωον πλέον ἡ συγκινήσεις, ἤμπόρουν νὰ ἰδῶ πόσον ὠραῖος εἶναι ὁ Σηκουάνας τὴν ἑσπέραν, ὅταν ἡ πανσέληνος ἀντανακλάται εἰς αὐτὸν, καὶ χρυσαὶ τρέμουναι καταστίζουσι τὴν ἐπιφάνειάν του, μέγιστον καθρέπτην βευστόν.

Ἄν τὸ ξενοδοχεῖον Καντάλ ἦτον τιμῆα οἰκία, ὠραία ὁμως βεβαίως δὲν ἦτον. Ὅτε ὡς μόνον φῶς ἔχοντες μικρὸν καπνίζον κηρίον, εὐρέθημεν ἐντὸς μικροῦ δωματίου ὑπὸ τὴν στέγην, τόσον στενοχώρου, ὥστε ὁ εἰς εἶς ἡμῶν ἠναγκάζετο νὰ κάθηται εἰς τὴν κλίνην, ὅταν ὁ ἄλλος ἤθελε νὰ ἵσταται ὄρθιος, μοι ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα ὅτι δὲν εἶχον ἐλπῖσει εἰς τοιοῦτον κοιτώνα νὰ κοιμηθῶ. Τὰ ὑποκίτρινα βαμβακερὰ σινδόνια πόσον ὀλίγον ὠμοῖα-

ζον τὰ ὠραία σπάργανα περὶ ὧν τοσάκις μοι ὠμίλησεν ἡ μάνα Βαρβερίνα!

Οὐδὲ τὸ δεῖπνον, συγκείμενον ἐκ τεμαχίου ἄρου μετ' ὀλίγου τυρίου ἰταλικοῦ, ὠμοίαζε τὸ ὠραῖον συμπόσιον, ὃ ἐφαναζόμην ὅτι θὰ ἡδυνάμην νὰ προσφέρω εἰς τὸν Ματτίαν.

Ἄλλ' ὅπως δήποτε, τὰ πάντα δὲν εἶχον ἀπολεσθῆ, καὶ ὑπομονὴν μόνον ἔπρεπε νὰ ἔχω.

Τοῦτο σκεπτόμενος, ἀπεκοιμήθη.

*Ἐπτα συνέχια.

ΟΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

[Ἐκ τῶν τοῦ Gaston Tissandier].

Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ συστήματος τοῦ κόσμου.

Δὲν ἔ' αποδείξῃ τὴν ἀκινήσιν τῆς γῆς τὸ περὶ κινήσεως αὐτῆς διάταγμα τῆς Ῥώμης, ἐὰν δὲ ὑπῆρξον παρατηρήσεις ἀκριβεῖς ἀποδεικνύουσαι ὅτι αὐτὴ κινεῖται, ἅπαντες ὅμοι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἤθελον ἐμποδίσει αὐτὴν νὰ περιστρέφηται, οὐδ' ἑαυτοὺς ἤθελον ἔμποδίσει νὰ συμπεριστρέφονται μετ' αὐτῆς.

PASCAL.

Ἡ ἀστρονομία εἶναι ἡ ἀρχαιότατη πασῶν τῶν ἐπιστημῶν, καθότι ἐγεννήθη σὺν τῷ πολιτισμῷ, ἀλλ' αἱ πρῶται περὶ τοῦ συστήματος τοῦ κόσμου ἰδέαι τῶν ἀνθρώπων ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς ἰδέας, αἳ ἤθελε συλλάβει ὁ τυχὼν ἀμαθὴς παρατηρῶν τὸν οὐράνιον θόλον.

Πρὸ τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος οὐδὲν ἐγίνωσκον περὶ τοῦ ἀπείρου, οὐδ' εἶχον εἰδήσιν τινα ἀκριβῆ περὶ τῆς συστάσεως τοῦ σύμπαντος. Ἐνόμιζον ὅτι ἡ γῆ ἔμενεν ἀκίνητος εἰς τὸ κέντρον τοῦ κόσμου, ὅτι ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ οἱ ἀστῆρες περιστρέφοντο περὶ τὴν ἡμετέραν σφαῖραν ὡς δᾶδες δεδευμένοι εἰς ὕλικούς τινας κύκλους. Ἐφαναζόντο ὅτι ὁ οὐράνιος θόλος ἦτο στερεός.

Ὅπως δυνηθῶσι νὰ ἐξερευνηθῶσι τὰ μυστήρια τοῦ σύμπαντος, ἀνάγκη ἦτο νὰ ἀνακαλύψωσι τὸ μέγα γεγονός τὸ ἀσυμβίβαστον ὅλως πρὸς τὴν ἀπατηλὴν τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν ἀντίληψιν, τὴν ἡμερησίαν, λέγομεν, περιστροφὴν τῆς γῆς καὶ τὴν ἑτησίαν αὐτῆς περὶ τὸν ἥλιον κίνησιν. Ἡ μεγάλη αὕτη ἀνακάλυψις ὁφείλεται εἰς τὸν Κοπερνίκον.

Ἡ ἱστορία διδάσκει ἡμᾶς ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀποδέχονται εὐκόλως τὰς νέας ἀληθείας, καὶ ὅτι τὰς ἀποκρούουσι τόσῳ μάλλον καθόσον ὀλιγώτερον προσβάλλουσι τὰς αἰσθήσεις αὐτῶν. Πᾶς τις ἐννοεῖ ὅτι καὶ ἡ ἀλήθεια αὕτη δὲν ἐπεβλήθη ἄνευ κόπου, καὶ ὅτι δὲν ἀντικατέστησεν ἄνευ ἀντιστάσεως πλάνην ἀρχαιοτάτην. Ἡ περὶ κινήσεως τῆς γῆς θεωρία, ἡ οὐσιώδης αὕτη βᾶσις τῆς νεωτέρας ἀστρονομίας, δὲν ἔχει σήμερον τοὺς ἀντιλέγοντας, ἡ περιστροφή τῆς γῆς εἶναι ἀλήθεια, ἣτις ἐπιβάλλεται εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὁ θρίαμβος αὐτῆς διὰ δακρύων ἐξηγοράσθη.

Ὁ Κοπερνίκος ὅμως ἀπέφυγε τὴν δυστυχίαν, εἶχε καρδίαν ταπεινὴν καὶ ἠγάπα τὴν ἐρημίαν, διήκυσσε δὲ τὸν βίον αὐτοῦ ἡσύχως ἀσχολούμενος

φωῦ ἐφευρε τὸ θερμομέτρον, παρετήρησεν ἐν ἔτει 1604 νέον ἀστέρη, ἐν ἔτει δὲ 1609 ἐπροέβλεπε τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τοῦ τηλεσκοπίου, τοῦ θυμασίου ὄργανου, τὸ ὁποῖον ὁ *Michelet* εὐστόχως ἀπεκάλεσε τὸ μικροσκοπίον τοῦ ἀπειροῦ. Ἀκούσας ὅτι Ὁλλανδὸς τις κατώρθωσε διὰ συνδυασμοῦ ὕδατων νὰ διακρίνη ἀντικείμενα εὐριτικόμενα εἰς μεγάλην ἀπόστασιν, ἀπεφάσισεν εὐθὺς νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ πρᾶγμα, ὁσάκις δὲ ἐξήτει, καὶ εὗρισκε. Μετ' οὐ πολὺ ἔστησε τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἀστρονομικὸν τηλεσκόπιον ἐπὶ τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἐπευφημοῦντος τοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ δὲν ἤρκει εἰς τὴν φιλοδοξίαν του νὰ βλέπῃ μακρόθεν τὰ εἰς τὴν Βενετίαν καταπλέοντα πλοῖα, μόνον δὲ στάδιον ἄξιον τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ ἦτο ὁ οὐρανός. Ὁ Γαλιλαῖος ἔσπευσε νὰ διευθύνῃ τὸ πολὺτιμον ἐργαλείον του πρὸς τὰς οὐρανίους ἐκτάσεις· τὸ ἄπειρον τῶν κόσμων ἀνεφάνη εἰς τὰς ὄψεις αὐτοῦ. Ὁ ἀστρονόμος ἔστρεψε τὸ τηλεσκόπιον πρὸς τὴν σελήνην, καὶ κατενόησεν εὐθὺς πόσον σφαλραὶ ἦσαν αἱ παραδεδεγμέναι ἰδέαι περὶ σφαιρικότητος τελείας τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ περὶ τοῦ αὐτοφώτου αὐτῶν, παρετήρησε δὲ ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἡμετέρου δορυφόρου εἶναι ἀνόμαλος ἔχουσα ὄρη καὶ βαθείας κοιλάδας. Ἐξέριψε βλέμμα ἐπὶ τῶν φωτονεφελῶν καὶ τοῦ γαλαξίου, καὶ εἶδεν ὅτι συγκροτοῦνται ἐκ μυριάδων ἡλίων, ἐκ κόμης ἀστέρων, ὡς ποιητικῶς εἶπεν ὁ σύγχρονος ποιητὴς Μίλτων. Ἐξήτασε τὸν πλανήτην Δία, καὶ ἀνεκάλυψε τοὺς τέσσαρας ἀστέρας τοὺς ἀποτελοῦντας τὸ σύστημα τοῦτο, ἐνόησε δὲ ὅτι οἱ ἀστέρες οὗτοι εἶναι πρὸς τὸν Δία ὅ,τι ἡ σελήνη εἶναι πρὸς τὴν γῆν, δηλαδὴ οἱ δορυφόροι αὐτοῦ. Παρετήρησε τὸν ἥλιον καὶ πρῶτος εἶδε τὰς κηλίδας αὐτοῦ, τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο κατὰ τῆς δῆθεν ἀφθαρσίας τῶν οὐρανίων σωμάτων ἐπιχειρήματα. Ἐκάστη τῶν ἀνακαλύψεων τούτων ἔφερε τὸν Γαλιλαῖον πρὸς τὸ σύστημα τοῦ Κοπερνίκου, ἐκάστη αὐτῶν ὑπέσειε τὸ οἰκοδόμημα τῶν πεπλανημένων ἰδεῶν, ἐν ᾧ ἐκρούπτετο ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη, ἀλλ' ἐκάστη αὐτῶν ἐπίσης ἐκίνει κατ' αὐτοῦ τὸν φθόνον καὶ τὸ μῖσος.

Ὁ ἐρευνητὴς οὗτος τοῦ οὐρανοῦ, ὃν κατέπληττον αἰτίδιαι ἀνακαλύψεις καὶ ἀπησχόλουν τὰ ἔργα αὐτοῦ, οὕτε τὰς ἀντιβῆρήσεις τῶν ἀντιπάλων του ἤκουσε οὕτε τὰς νοθεσίας ἐκείνων, οἵτινες εἰς τὰς ἀποκαλύψεις αὐτοῦ ἀντέταττον χωρὶς τοῦ Ἀριστοτέλους¹, τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν Πατέρων. Χριστιανὸς ὢν εἰλικρινής, ὁ μέγας ἀστρονόμος ἤλπιζε νὰ συμβιβάσῃ τὴν πρὸς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν εὐπίθειαν αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑπαγορεύσεων τῆς μεγαλοφυΐας του. Μάτην συνεβού-

1. Τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους ἐθεωροῦντο κατὰ τὸν μεσαιῶνα ὡς περιλαβάνοντα πάσας τὰς γνώσεις, ὅσας ἠδύνατό ποτε ν' ἀποκτήσῃ ὁ ἄνθρωπος. Βάσις πάσης σοφίας ἦτο τὸ "Ὁργάνον αὐτοῦ ἀποτελοῦν θρησκευτικόν, οὕτως εἶπεν, δόγμα, τοῦ ὁποίου οὐδεὶς ἐτόλμα ν' ἀμφισβητήσῃ τὸ κῆρος.

λευον αὐτῷ νὰ μὲνῃ ἡσυχος, μάτην τῷ ἐδείκνυον τοὺς περὶ αὐτὸν πληθυνομένους ἐχθρούς. Ὁ φιλόσοφος δὲν ἤκουεν.

Ὁ Γαλιλαῖος ἔζη ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἀπλῆ τις περὶ τὴν πίσιν ἀμφιβολία κατέστρεφεν ἄνθρωπον, μία μόνη λέξις ἠδύνατο νὰ τὸν καταδικάσῃ εἰς θάνατον. Τὴν λέξιν ταύτην αἰρετικὸς προσέφερον οἱ φθονοῦντες αὐτόν.

Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ὁ Γαλιλαῖος ἔμεινεν ἐπὶ τοῦ ἐνεστικῶ ἐδάφους, τὸ μῖτος τῶν ἀντιπάλων του οὐδὲν ἴσχυσεν, ἀλλὰ τῷ 1610 κατέλιπε τὴν Πάδοβον καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Τοσκάνην. Ἐν ἔτει 1611 μετέβη τὸ πρῶτον εἰς Ῥώμην, ἵνα διασκεδάσῃ τὰς ὑπονοίας τῆς Ἱερᾶς Ἐξουσίας, ἧτις ἐμεμφισμῶρι ἤδη κατ' αὐτόν. Ὁ δομινικῶνος Δομινικός *Baccini* προσέβαλεν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τοὺς Κοπερνικίτας καὶ ἰδίως τὸν Γαλιλαῖον. Τὴν 5 Μαρτίου 1616 ὁ ἐπὶ τῆς λογοκρισίας ἱερτικὸς σύλλογος (*Sacree Congrégation de l'Index*) ἀπηγόρευσε τὰ βιβλία τοῦ Κοπερνίκου καὶ τοῦ Φοσκάρην, ἐν οἷς ἐθεβαιούτο «τὸ σφαλερὸν δόγμα τῆς κινήσεως τῆς γῆς καὶ τῆς ἀκινήσεως τοῦ ἡλίου, τὸ ὁποῖον κατὰ πάντα ἀντίκειται εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν». Περὶ Γαλιλαίου δὲν ἐγένετο λόγος ἐν τῷ διατάγματι τούτῳ, πλην ὁ ἀστρονόμος εἶχε λάβει κρυφίως αὐστηρὰν ἐπιτίμησιν, ὥστε ἐπὶ πολὺν χρόνον ἠναγκάσθη νὰ σιωπᾷ.

Τῷ 1618 ἡ ἐμφάνισις τριῶν κομητῶν ἐπικνέφεν αὐτὸν εἰς τὴν ἀστρονομίαν, καὶ μετ' ὀλίγον εἰς τὸ σύστημα τοῦ Κοπερνίκου καὶ εἰς τὴν κίνησιν τῆς γῆς. Ἐν ἔτει 1630 ἔγραψε τὸν περίφημον αὐτοῦ *Διάλογον*, ἐν ᾧ δι' εὐλόπτου τεχνάσματος πραγματεύεται περὶ τοῦ ἀπηγορευμένου ἀντικειμένου εἰσάγων τρία πρόσωπα, τὸν *Salviati* καὶ τὸν *Sagredo* θιασώτας τοῦ Κοπερνίκου, καὶ τὸν *Simplicio* ὑπέρμαχον τῶν ἀρχαίων δογμάτων τοῦ Πτολεμαίου. Ὁ *Σιμπλικίος* οὗτος εἶναι ὁ ἄνθρωπος τοῦ παρελθόντος, ἡ εἰκὼν τῆς ἐκουσίας ἀκινήσεως. Ὁ Γαλιλαῖος παριστᾷ αὐτὸν ὡς γελοῖον καὶ δυστυχή.

—Μελετήσωμεν τὴν φύσιν, λέγει αὐτῷ ὁ *Σαλβιάτης*.—Ποῶς τί; ἀπαντᾷ ὁ *Σιμπλικίος*, ὁ τοιοῦτος κόπος εἶναι πάντη περιττός. Οὐδόλωσ ἔχω ἀνάγκην τῆς φύσεως. Ἐγὼ ἀρκούμαι εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα μᾶς εἶπον οἱ πατέρες μας· μελετῶ τοὺς σοφοὺς, ἐπαναλαμβάνω τοὺς λόγους των καὶ κοιμῶμαι ἡσυχος.

Κατωτέρω ὁ *Σιμπλικίος* λέγει·

«Ἀρκεῖ νὰ ἦναι τις καλὸς Χριστιανός. Ἱερὰ ἀμάθεια τὰ πάντα ἀντικαθητῆ, οὐδ' εἶναι ἐπιθυμητὸν ν' ἀποκαλύπτωμεν ὅλα τὰ μυστήρια».

Ὁ *Διάλογος* τοῦ Γαλιλαίου γέμει εὐφυΐας καὶ σατυρικῶν ὑπαινιγμῶν ἀλλὰ καὶ πολυμαθείας. Τὸ ὄρακιον τοῦτο βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐντελῶς ἐλησημονήθη, εἶναι οὐ μόνον θαυμασία περὶ ἀστρονομίας πραγματεία, ἐν ἣ ἡ κίνησις τῆς γῆς ἐπιθεβαιοῦται, ἀλλὰ συνάμα καὶ ἐνθερμὸς συνηγορία